

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

Speciální pedagogika v podmínkách inkluzivního vzdělávání

Editorky:

Lea Květoňová, Regina Prouzová

Praha 2010

PROJEKT FÉROVÁ ŠKOLA

Monika Tannenbergerová,
Katarína Krahulová

Abstrakt

Projekt Ligy lidských práv Férová škola vychází z inkluzivního vzdělávání, kdy každé dítě má právo na vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu, v běžné základní škole. Ty školy, které inkluzi podporují mohou být oceněny certifikátem Férová škola. Osvětovou činností, medializací i poradenstvím tak pomáháme školám, které se inkluze nebojí a propagujeme myšlenku inkluzivního, kvalitního a rovnocenného školství.

Klíčová slova: férová škola, inkluze, inkluzivní vzdělávání, certifikát férová škola

Abstract

The Fair school project from Human Rights League is based on the inclusive education where every child has the right for education in education mainstream in common primary school. Schools that support the inclusion can get a Fair School certificate. By educational activities, media promotion and advice we are helping to schools that are not afraid of inclusion and promoting the idea of inclusive, quality and equal education.

Keywords:

fair school, inclusion, inclusive education, fair school certificate

Myšlenka vytvoření projektu Férová škola vznikala v Lize lidských práv už od roku 2008. Od počátku bylo hlavním smyslem poukázat prostřednictvím projektu na problémy přístupu ke vzdělání v České republice, nikoli však formou kritiky, ale naopak jsme se snažili jít pozitivní cestou

odměňování a projekt uchopit jako nástroj medializace těch škol, které považujeme za spravedlivé a férové ke každému dítěti.

Projekt Férová škola vychází z práva na kvalitní, rovnocenné vzdělání. Každé dítě má právo na přístup školského systému, který je schopen využít jeho plného potenciálu. Zásadní hodnotou školství ve vyspělých demokratických státech je také tolerance a pochopení odlišností a s tím související vyrovnávání znevýhodnění.

Prioritou českého školství je integrace dětí se znevýhodněními různého charakteru do hlavního vzdělávacího proudu, z něhož jsou vyčleňované například děti s duševní nemocí či mentálním postižením. Ale třeba ve státech severní Evropy tuto inkluzi realizují a jen pro těžce mentálně postižené děti jsou určeny speciální stacionáře. V České republice stále panují výrazné předsudky ve vztahu k lidem, kteří se nějak odlišují od většinové společnosti. S tím také souvisí vzdělávání romských dětí, případně dětí cizinců nebo dětí jiných etnických menšin. Zejména romské děti jsou segregovány a nadměrně zařazovány do zvláštního školství. Nejedná se pouze o Českou republiku, ale v podstatě i o postsocialistické státy. Praxe započata již v minulém režimu pokračuje tedy dál. Vzděláváním ve zvláštní škole neposkytuje žákům adekvátní, dostačující výbavu pro následnou šanci na trhu práce.

Nadměrným zařazováním romských dětí do jiných než standardních základních škol dochází k diskriminaci těchto dětí státem. Jediným legálním důvodem k zařazení žáka mimo standardní vzdělávací proud je diagnostikování mentálního postižení¹. Výskyt lehké mozkové poruchy v běžné populaci je kolem 3%, ale počet romských dětí v bývalých zvláštních školách je téměř 30%².

Významný se stal přelomový rozsudek D.H. a ostatní vs. Česká republika z roku 2007. Česká republika byla odsouzena pro nezákonnou segregaci.

- 1 Minimálně musí jít o tzv. lehkou mozkovou poruchu (LMP), což je nejlehčí forma postižení. Ovšem právě v rámci této diagnostiky se objevuje možnost posílat do zvláštních škol děti, které jsou tak zvané „živější“ a u nichž je – navíc mnohdy úmyslná – změna za lehkou mozkovou retardaci nasnadě. Pro tyto děti s diagnózou LMP byla navíc vytvořena zvláštní příloha Rámcového vzdělávacího programu pro LMP.
- 2 Zatímco pokud jde o majoritní děti, jsou v těchto školách, resp. vzdělávají se podle přílohy RVP pro LMP pouhá 2,17%. Tyto skutečnosti potvrzuje mj. i Monitoring Rámcového vzdělávacího programu Ústavu pro informace ve vzdělávání, učiněný v druhé polovině roku 2009. Ke stažení zde: <http://www.ferovaskola.cz/ke-stazeni.html>.

gaci³ romských dětí ve zvláštních školách pro mentálně postižené, která je formou diskriminace a porušuje lidská práva. Soud v tomto rozsudku deklaroval, že problém segregace ve školství je nejen českým, ale také středem – a východoevropským.

Z těchto důvodů Liga lidských práv považovala za důležité podpořit skrze celostátní, dlouhodobý projekt takové školy, pro něž je přirozená odborná péče věnována všem dětem. Hledáme školy, které se neuzavírají „nepohodlným a problémovým“ dětem a skrze Certifikát Férová škola je oceňujeme za jejich inkluzivní přístup.

Inkluze pro nás znamená jednak automatické právo všech dítěte být vzděláváno v běžné základní škole a zároveň postoj školy, který se snaží všem žákům bez rozdílu nabídnout stejné podmínky ve výchovně-vzdělávacím procesu. Inkluzivní vzdělávání je edukace *mainstreamových* žáků a žáků se specifickými vzdělávacími potřebami (například tělesně či duševně postižené, žáky etnických menšin, žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo žáky nadané) dohromady.

Férová škola je také v otevřeném přístupu učitelů, kteří aktivně pracují na prostředí školy, celistvém rozvoji osobností žáků a jejich klíčových kompetencích. Neexistuje však žádný univerzální recept, jak tyto podmínky zajistit. Právě proto si ceníme každé školy, která má originální soubor aktivit, filozofií a myšlenek inkluze zapracovávaná do reálného života.

V projektu Férová škola je rovněž kladen důraz na preventivní program školy. Povinností každé základní školy je mít vypracovaný minimální preventivní program, který není pouze formalistním dokumentem, ale platformou pro osvědčené i inovativní přístupy prevence socio-patologickými jevy na půdě školy i mimo ni.

Setkáváme se s různým typem školních projektů, se zřizováním školního parlamentu, zapojením dalších subjektů v regionu školy nebo rozmanitou formou peer programů. Školy dovedou být v této problematice velice aktivní a toto úsilí a píle se jim také vyplácí. Klima škol je tak již na první

3 Výslovný zákaz segregace se nyní objeví také ve vnitrostátním trestním právu: podle nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) bude propříště rasová segregace a diskriminace trestným činem. Zákon v § 402 říká: „Kdo uplatňuje apartheid nebo rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou nebo třídní segregaci nebo jinou podobnou diskriminaci skupiny lidí, bude potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let.“

pohled prostoupeno vřelou atmosférou a na dětech je často zřejmá dobrá a uvolněná nálada, ochota komunikovat i spolupracovat.

Dalším důležitým faktorem je forma výuky na dané škole. Zaměřujeme se rovněž v tomto ohledu na snahu pedagogů o aktivní zapojení co možná největšího počtu žáků do hodin. Nepopíráme význam frontální výuky i její výhody. Ovšem v dnešní době nepovažujeme za vhodné, aby se tento typ vyučování používal ve většině hodin, a to i tam, kde se dá aplikovat jiný typ výuky. Nabídka a možnosti různých forem a typů vyučování je opravdu široká a nespokojujeme se tedy pouze s klasickým hromadným vyučováním v lavicích.

Při certifikačním procesu, tedy poznávání potencionální férové školy se snažíme zjišťovat její postoj k inkluzi, filozofii i klima školy. Snažíme se formou konzultací poskytnout rady na míru potřebám dané školy. V období certifikačního procesu jsme se školou v úzkém kontaktu a mapujeme stav naplnění jednotlivých námi zadaných kritérií⁴. Jednou z nejvýznamnějších podmínek je tedy otevřenost školy jakémukoliv dítěti, především dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí. Je důležité, aby byla škola v tomto ohledu aktivní a motivovala různými způsoby rodiče k přihlášení svého dítěte právě k nim. Dále zde nalezneme využívání asistenta pedagoga tam, kde je ho třeba, zapracování antidiskriminačních a inkluzivních principů do školního vzdělávacího programu, požadavek aktivity při motivaci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami ke vzdělávání na škole, či nutnost práce v oblastech patologických jevů, zejména šikany aj.

Neposkytujeme pouze konzultace, ale realizujeme také evaluační a hospitační návštěvy přihlášených škol za účasti koordinátora a pedagoga projektu, ale také členů certifikační komise. Ti všichni komunikují s vedením školy a setkávají se i s výchovnými poradci, metodiky prevence a jednotlivými specializovanými kantory. Další důležitou součástí procesu je analýza školních dokumentů, kde se soustředujeme hlavně na školní vzdělávací program a minimální preventivní program. Nezajímá nás pouze jejich věcný obsah, ale především jejich faktická aplikace do praxe.

Důležitou součástí projektu Férová škola je specializovaný web www.ferovaskola.cz

⁴ Tato kritéria můžete jako všechny další informace najít na našich specializovaných webových stránkách <www.ferovaskola.cz>

rovaskola.cz. Tento medializační nástroj obsahuje informace o tom, které školy jsou v projektu zapojeny a které jsme již ocenili, slouží jako inspirace pro pedagogy, a to jak ve smyslu poradny, slovníčku pojmů a odborného blogu, tak zejména jako zdroj inspirativních námětů do výuky.

Prozatím bylo v rámci projektu oceněn deset škol z různých regionů České republiky, a to v minulém roce (říjen 2009 a červen 2010). Jejich přínos je různý: jde jak o školy, které vzdělávají děti se somatickým postižením, tak o školy, které zavádějí inovativní metody ve vzdělávání, které formují v dětech sebevědomou osobnost. V rámci druhé certifikace také proběhla odborná konference s názvem Inkluzivní vzdělávání není sci-fi, která shrnula inkluzi nejen v České republice, ale také v zahraničí.

Věříme, že projekt bude mít v budoucnu stejný, ne-li větší zájem médií a státní správy, jako doposud. Podpora projektu Férová škola přichází také z Ministerstva školství a tělovýchovy, neboť inkluzivní vzdělávání je naplňováno dokumentem Národní akční plán inkluzivního vzdělávání⁵. Ideová podpora projektu je také do Veřejného ochránce práv.

Zdroje

Jak se stát férovou školou I. Brno, Liga Lidských práv, 2010.
www.ferovaskola.cz
www.msmt.cz/uploads/Skupina_6/NAPIV.doc.pdf

Kontakt na autory:

Monika Tannenbergerová, pedagog projektu Férová škola
mtannenbergerova@llp.cz, +420608362594

Katarína Krahulová, pedagog projektu Férová škola
kkrahulova@llp.cz, +420731455789

www.ferovaskola.cz
www.llp.cz

5 Dostupné na internetu <www.msmt.cz/uploads/Skupina_6/NAPIV.doc.pdf>